

Topikal Kortikosteroid Kullanımında İlaç Uyumuna Hasta Bakış Açısı Patient Perspective on Medication Adherence in Topical Corticosteroid Use

Kadir KÜÇÜK^{1*}, Selda Pelin KARTAL¹

¹Ankara Etlik Şehir Hastanesi Dermatoloji Kliniği, Ankara, Türkiye

*Sorumlu Yazar: drkadirkucuk@hotmail.com

ÖZ

Amaç: Dermatolojide topikal tedaviye uyum düşüktür. Topikal kortikosteroidler (TKS) dermatoloji pratiğinde sık kullanılan, etkin bir tedavidir. Fakat hastalar bu ilaçlara karşı yersiz korku yaşamakta ve ilaç kullanımı kötü etkilenmektedir. Çalışmada amaç ilacın reçete edildiği andan reçetenin alındığı ana kadar uyumu etkileyebilecek faktörleri incelemektir. Gereç ve yöntem: Çalışma kartopu örnekleme metodu ile internet yoluyla gerçekleştirilmiştir. Hazırlanan anket formu ile toplanan verilerin analizi SPSS 25.0 ile yapılmıştır. İstatistiksel olarak anlamlı p değeri $p<0,05$ 'tir. Bulgular: Çalışmada 136 kişi TKS kullanmıştır. Katılımcıların %90'ından fazlası hekimin ilaç kullanımını anlattığını ve farklı öneriler olsa da hekimin tarifindeki gibi kullandığını ifade etmiştir. Anladığından emin olma ve aklında kalma puanı 10 puanlık ölçekte 8'in üzerindedir. Topikal steroid kaygılarına 10 tam puan verme katılımcıların %20'sinde gözlenmiştir. Hekim ve eczane deneyimi TKS kullanımı geri bildirimlerinde etkilidir. Kadınlarda çocuğu ile ilgili kaygılar erkeklere göre, çocuğu ve hem kendisi hem çocuğu için kullananlarda TKS kaygısı daha yüksektir. Tartışma: Hekim ve eczacı süreçlerinde çok fazla problem yaşanmamaktadır. Fakat eczane ayağında hastalar yanlış bilgiye maruz kalabilmektedir. Bu durum TKS korkusunu etkilemektedir. TKS kaygısı katılımcılarda makul düzeydedir. Bu korku çocuk için kullanımda, kadınlarda ve yaş ile artmaktadır. Sonuç: Hastaların hekim sonrası süreçte yanlış bilgilendirilmesinin önüne geçmek amacıyla dermatoloji hekimi dışı kaynakların özellikle eczane ayağının bilinçlendirilmesi, dermatoloji hekimi, diğer hekimler ve eczane üçlüsünün paralel çalışma biçimi faydalı olabilir.

Anahtar Kelimeler: İlaça Uyum, Topikal Uygulama, Kortikosteroid

ABSTRACT

Objective: Topical treatment compliance in dermatology is poor. Topical corticosteroids (TCS) are effective dermatological treatments. Patients experience concern, which impacts their adherence. This study aims to explore the factors affecting adherence from the time the drug is prescribed to the time the prescription is taken. Materials and methods: This study was conducted by snowball sampling via the Internet. The data were analyzed with SPSS 25.0. The statistically significant p-val is $p<0.05$. Results: 136 people participated in the study. More than 90% of them stated that the physician explained the medication use and that they used it as described, even if there were different recommendations. The score for being sure of understanding and retention was above eight on a 10-point scale. Giving 10 points to TCS concerns was observed in 20% of them. Physicians and pharmacists positively affect TCS adherence. Concerns about their child were higher in women, and anxiety was higher in those who used for their child and in those who used for both themselves and their child. Discussion: There are a few problems in the physician and pharmacist process. However, patients may be exposed to misinformation at the pharmacy. This situation affects the fear of TCS. The participants' fear of TCS was reasonable. This fear increases in women, in pediatric use and with age. Conclusion: To prevent misinformation in the post-physician process, it may be beneficial to raise awareness of non-dermatologist sources, especially the pharmacy. Dermatologists, other physicians, and pharmacies should work parallel within.

Keywords: Drug Adherence, Drug Compliance, Cutaneous Administration, Corticosteroid

GİRİŞ

İlaça uyum hastanın reçete edilen ilacı alması, kullanmaya başlaması ve reçetede ifade edildiği gibi kullanmasıdır (1). Dermatoloji pratiğinde topikal tedaviler, oral tedaviler kadar sık kullanılır. Fakat topikal tedavilere uyum düşüktür (2, 3). Kronik hastalıkların uzun süreli tedavisinde reçete edilen tedavilerin %40'a yakını reçete edildiği gibi kullanılmamaktadır (4).

Topikal kortikosteroidler (TKS) yarım yüzyıldan daha fazla süre dermatolojide kullanılan, etkinliği ve güvenilirliği kanıtlanmış ilaçlardır (5). TKS kullanımı ile hastaların sistemik tedavi ihtiyacı azaltılabilir. Fakat ilaca uyumun önünde sık gözlenen korku ve kaygı engeli vardır. Kortikosteroid korkusu olarak adlandırılan bu durum ilaç yan etkilerine karşı yersiz kaygıyı, şüpheyi, korkuyu ve ilaç kullanmaktan kaçınmayı ya da buna bağlı ilaç kullanmayı istememeyi ifade eder. Böylece hastaların TKS ilaçlara uyumu bozulur. Halbuki bu ilaçlar uzun süreli kullanımda dahi güvenilir ve sistemik emilime bağlı yan etkileri beklenmeyen ajanlardır (6, 7).

Bu çalışmada amaç hastalara hekim tarafından TKS reçete edildiği andan hastanın bu reçeteyi aldığı ana kadar ilaca uyumunu etkileyebilecek kişisel ve çevresel faktörlerin incelenmesidir.

GEREÇ ve YÖNTEM

Çalışmada veriler hazırlanan anket formu üzerinden toplanmıştır. Gönüllülere internet üzerinden anket linki ulaştırılmıştır. Örnekleme yöntemi olarak kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Anket soruları demografik sorular, reçete uyumunu değerlendirme amaçlı sorular ve hastaların TKS korkusunu değerlendirmek amaçlı 10'lu likert tipi sorulardan oluşmaktadır.

İstatistiksel inceleme SPSS 25.0 programı ile yapılmıştır. Demografik ve nitel verilerin tanımlayıcı istatistikleri yanı sıra elde edilen verilerin karşılaştırmalı incelemesi verilerin normal dağılıma uygunluğu test edilerek çıkarımsal istatistik yöntemlerle değerlendirilmiştir.

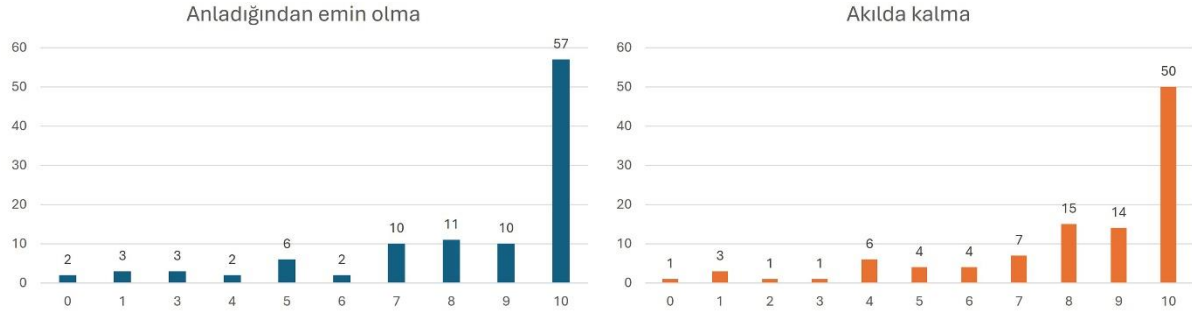
Verilerin normal dağılıma uygunluğu Shapiro-Wilk-W testi ve Kolmogorov Smirnov testi ile değerlendirilmiştir. Normal dağılıma uygunluk testi sonucunda normal dağılıma uygunluk göstermeyen verilerin analizi ikili bağımsız gruplar arası karşılaştırmalar için Mann-Whitney U testi ile, ikiden fazla grup arasındaki analizler için ise Kruskal-Wallis testi ile yapılmıştır. Kategorik verilerin analizinde Ki-kare testi kullanılmıştır. İstatistiksel olarak anlamlı p değeri $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Bu çalışma KTO Karatay Üniversitesi Tıp Fakültesi etik kurul onayı ile gerçekleştirilmiştir. (15.02.2024-2024/026)

BULGULAR

Çalışmaya 257 kişi dahil olmuştur. 136 kişi (110 K, 26 E) TKS kullanmıştır. Yaş ortalaması $40,57 \pm 11,07$ 'dir. 4 kişi (%2,9) ilköğrenim, 20 kişi (%14,7) ortaöğrenim, 112 kişi (%82,4) yükseköğrenim görmüştür. TKS kullananlarda 106 kişi kendisi, 72 kişi çocuğu, 42 kişi ise hem kendisi için hem çocuğu için kullanmıştır.

Kendisi için topikal steroid kullanan kişilerin %91,5'i hekimin ilaç kullanımını anlattığını ifade etmiştir. "Doktor bana ilacı kullanmayı anlatırken "anladığımdan emin oluyorum" ifadesinin ortalama puanı $8,30 \pm 2,55$ 'tir. %53,8'i (57/106) anladığından emin olmaya 10 tam puan verirken, 106 kişiden 2'si (%2,9) 0 puan vermiştir. "Doktor bana ilacın kullanımını anlattıktan sonra ilacın nasıl kullanılacağı aklımda kalıyor" ifadesine ortalama $8,22 \pm 2,46$ puan verilmiştir. %47,2'si (50/106) ilacın nasıl kullanılacağını hatırlamaya 10 puan verirken, 1 kişi 0 puan vermiştir (Grafik 1). Her iki puan arasında pozitif korelasyon vardır ($p < 0,001$, $r = 0,725$). Katılımcıların reçete sürecinde hekim ve eczacı ile ilgili deneyimlerine verdikleri cevaplar Tablo 1'de özetlenmiştir.

Grafik 1: Yetişkinlerde Reçete Sürecini Anlama ve Hatırlama Puan Dağılımı

Tablo 1: Kendisi İçin Topikal Kortikosteroid Kullanan Yetişkinlerde Reçete Süreci ile İlgili Geri Bildirimler

	Her zaman	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiç
Doktorunuz reçete açıklamasına ilacı nasıl kullanacağınızı yazdığını size ifade ediyor mu?	%33 (35)	%24,5 (26)	%25,5 (27)	%10,4 (11)	%6,6 (7)
İlaç reçetesini aldıktan sonra eczanede ilaç kullanımı size anlatılıyor mu?	%47,2 (50)	%26,4 (28)	%20,8 (22)	%4,7 (5)	%0,9 (1)
Reçete edilen ilacın kullanımı size doktorun reçeteye yazdığı şekilde mi anlatılıyor?	%32,1 (34)	%49,1 (52)	%15,1 (16)	%2,8 (3)	%0,9 (1)
Eczanede ilacın kullanımı size doktorunuzun tarifinden farklı anlatılıyor mu?	%0 (0)	%2,8 (3)	%24,5 (26)	%32,1 (34)	%40,6 (43)
Eczanede size ilacın zararlı olduğu söylenip bunu şu kadar süreden fazla kullanma deniyor mu?	%14,2 (15)	%17,0 (18)	%31,1 (33)	%10,4 (11)	%27,4 (29)

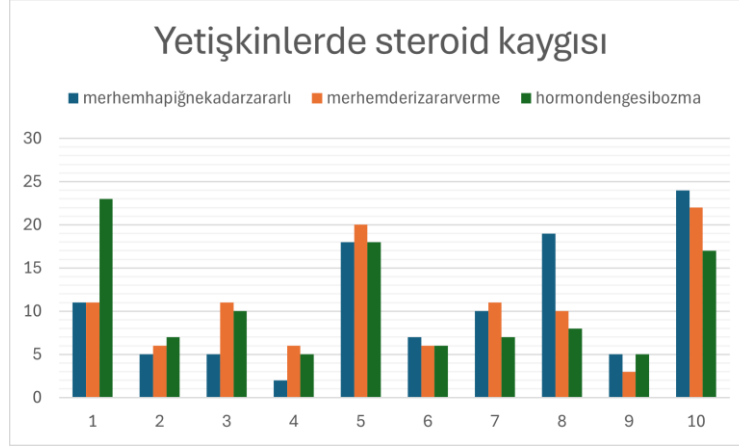
Katılımcıların %91,5'i ilaç kullanımı eczanede farklı bir şekilde önerilse de ilacı hekimin söylediği gibi kullandığını söylemiştir. 3 kişi eczane önerisine uyarken, 5 kişi kendi kararına göre, 1 kişi ise yakın çevresine danışarak kullanmıştır. Eczanede yönlendirmeyi yapan kişinin kalfa veya eczacı olup olmadığını bilme oranı ise %43,4'tür.

Yetişkin TKS kullanımında anladığından emin olma ve akılda kalma puanı hekimin ilaç kullanımını reçeteye yazdığını ifade etme grubunda anlamlı olarak farklıdır ($p<0,001$). Bu fark anladığından emin olmada "her zaman" grubu ile "hiç", "nadiren", "bazen" grupları arasındadır ($p<0,05$). Akılda kalmada ise fark "her zaman" ile "hiç" grubu arasındadır ($p<0,001$). Eczanede ilaç kullanımı anlatılanlar arasında da bu iki puan açısından anlamlı fark vardır ($p<0,05$) ve bu fark "her zaman" ile "nadiren" grubu arasındadır ($p<0,05$). İlacın eczanede hekimin anlattığı gibi anlatılması akılda kalma puanında anlamlı fark oluştururken ($p<0,05$) gruplar arası karşılaştırmada anlamlı fark izlenmemiştir.

Sadece kendisi için TKS kullananlarda hekimin ilacın kullanımını reçete açıklamasına yazdığını ifade etmesi anladığından emin olma puanında anlamlı fark oluşturmuştur ($p<0,05$) ve bu fark "her zaman" ile "bazen" grubu arasındadır ($p<0,05$). İlaç kullanımının eczanede anlatılması akılda kalma puanında farklıdır ($p<0,05$) fakat gruplar arasında fark izlenmemiştir. Akılda kalma puanı ise etkilenmemiştir. Eczanede ilacın hekimin anlattığı gibi anlatılması ve hekimin anlattığından farklı anlatılması akılda kalma puanını etkilemiştir ($p<0,05$) fakat gruplar arası karşılaştırmada fark izlenmemiştir.

Hastaların yetişkin TKS kullanımıyla ilgili endişelerini değerlendiren 10 puanlık ölçek sorularına cevapları şu şekildedir: "Kortizonlu merhem kortizonlu haplar, iğneler kadar zararlı olduğunu"

düşünüyorum” ifadesine ortalama $6,44 \pm 2,96$ puan verilmiş, 10 puan 24 kişi (%22,64) tarafından işaretlenmiştir; “Kortizonlu merhem derime zarar vereceğini düşünüyorum” ifadesine ortalama $5,85 \pm 2,99$ puan verilmiş 10 puan 22 kişi (%20,75) tarafından işaretlenmiştir, “Kortizonlu merhem hormon dengesini bozacağını düşünüyorum” ifadesine ortalama $5,1 \pm 3,21$ puan verilmiş, 10 puan 17 kişi (%16,04) tarafından işaretlenmiştir (Grafik 2).

Grafik 2: Yetişkinlerde Steroid Kaygısı

Yetişkin TKS kullanımıyla ilgili kaygıların kendi içinde ve yaşla korelasyonları Tablo 2’de sunulmuştur. Yetişkin TKS kullanımında ortalama yaşa (40,5) göre yapılan analizde merhem hap ve iğne kadar zararlı olduğunu düşünme ve deriye zarar vereceğini düşünme puanı 41 yaş üstü bireylerde daha yüksektir ($p < 0,05$). Sadece kendisi için TKS kullanan yetişkinlerde benzer şekilde ortalama yaşın (37,9) üzerindeki bireylerde bu iki kaygı puanı daha yüksektir ($p = 0,001$). Eczanede ilaç kullanımının anlatılması ile ilgili cevap veren katılımcılarda merhemlerin hap ve iğneler kadar zararlı olduğunu düşünme puanı anlamlıdır ($p < 0,05$) fakat gruplar arası karşılaştırmada anlamlı fark izlenmemiştir. İlacın eczanede hekimin anlattığından farklı anlatılmasına cevap veren yetişkinlerde merhemlerin hap ve iğne kadar zararlı olduğunu düşünme ve hormon dengesini bozduğunu düşünme puanları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş ($p < 0,05$) fakat gruplar arası karşılaştırmada fark tespit edilmemiştir. Eczanede ilacın zararlı olduğu ifade edilen grupta merhemlerin hap ve iğne kadar zararlı olduğunu düşünme puanı farklılık göstermektedir ve bu fark “hiç” diyenler ile “sıklıkla” diyenler arasındadır ($p < 0,05$). Hormon dengesini bozma endişesine verilen puanlarda da farklılık gözlenmiş olup ($p < 0,001$) bu fark “her zaman” grubu ile “bazen” ve “hiç” grupları arasındadır ($p < 0,05$). Eczanede bilgi aldığı kişinin eczacı ya da kalfa olduğunu bilenlerin her üç kaygı puanı da bilmeyenlere göre yüksektir ($p < 0,05$).

Tablo 2: Yetişkin Kaygı Puanları Korelasyon Matrisi

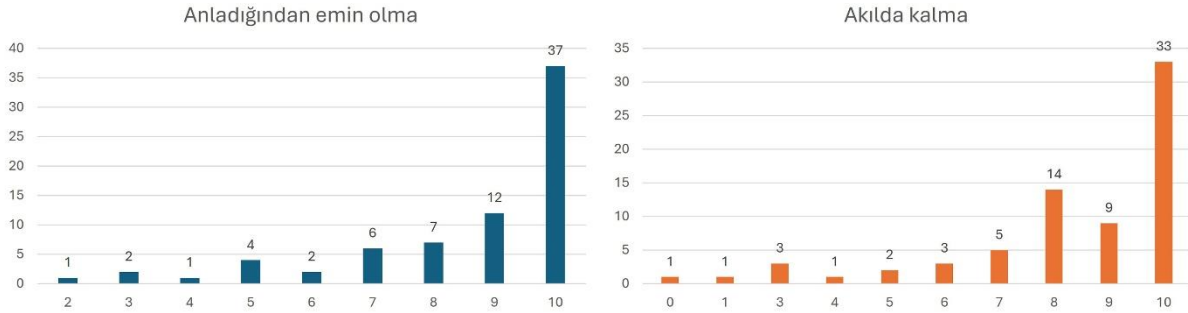
	Merhem hap/iğne kadar zararlı	Merhem deriye zarar verir	Hormon dengesini bozar
Yaş	0,305*/0,001**	0,306*/0,001**	
Merhem hap/iğne kadar zararlı		0,572*/0,000**	0,570*/0,000**
Merhem deriye zarar verir			0,566*/0,000**

*korelasyon katsayısı, **p değeri

Sadece kendisi için TKS kullanan kişilerde ilacın kullanımının eczanede hekimden farklı anlatılması merhem hap ve iğne kadar zararlı olduğunu düşünme puanını etkilemiştir ($p < 0,05$) ve fark “sıklıkla” ile “nadiren”, “bazen” ile “nadiren”, “hiç” ile “nadiren” grupları arasındadır ($p < 0,05$). Eczanede ilacın zararlı olduğunun söylenmesi ise merhem hormon dengesini bozacağı

düşüncesine verilen puanlarda fark oluşturmuştur ($p<0,05$) ve bu fark “her zaman” grubu ile “sıklıkla” ve “hiç” grupları arasındadır ($p<0,05$).

Çocuğu için topikal steroid kullanan kişilerin %98,6’sı hekimin ilaç kullanımını anlattığını ifade etmiştir. "Doktor bana ilacı kullanmayı anlatırken "anladığımdan emin oluyorum"" ifadesinin ortalaması $8,61\pm 2$ 'dir. %51,4'ü (37/72) anladığından emin olma puanına 10 puan verirken 1 kişi (%1,4) 2 puan vermiştir. "Doktor bana ilacın kullanımını anlattıktan sonra ilacın nasıl kullanılacağı aklımda kalıyor" ifadesine ortalama $8,33\pm 2,29$ puan verilmiştir. %45,8'i (33/72) ilacın nasıl kullanılacağını hatırlamaya 10 puan verirken, 1 kişi (%1,4) 0 puan vermiştir (Grafik 3). Her iki puan arasında pozitif korelasyon vardır ($p<0,001$, $r=0,684$). Katılımcıların reçete sürecinde hekim ve eczacı ile ilgili deneyimlerine verdikleri cevaplar Tablo 3'te özetlenmiştir.

Grafik 3: Çocuğu İçin Kullananlarda Reçete Sürecini Anlama ve Hatırlama Puan Dağılımı

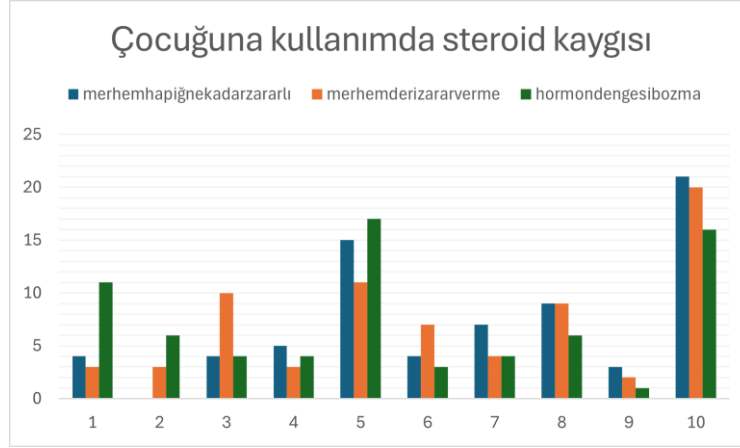
Tablo 3: Çocuğu İçin Topikal Kortikosteroid Kullanan Yetişkinlerde Reçete Süreci ile İlgili Geri Bildirimler

	Her zaman	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiç
Doktorunuz reçete açıklamasına ilacı nasıl kullanacağınızı yazdığını size ifade ediyor mu?	%38,9 (28)	%19,4 (14)	%34,7 (25)	%5,6 (4)	%1,4 (1)
İlaç reçetesini aldıktan sonra eczanede ilaç kullanımı size anlatılıyor mu?	%43,1 (31)	%34,7 (25)	%19,4 (14)	%1,4 (1)	%1,4 (1)
Reçete edilen ilacın kullanımı size doktorun reçeteye yazdığı şekilde mi anlatılıyor?	%37,5 (27)	%41,7 (30)	%18,1 (13)	%0 (0)	%2,8 (2)
Eczanede ilacın kullanımı size doktorunuzun tarifinden farklı anlatılıyor mu?	%1,4 (1)	%4,2 (3)	%23,6 (17)	%27,8 (20)	%43,1 (31)
Eczanede size ilacın zararlı olduğu söylenip bunu şu kadar süreden fazla kullanma deniyor mu?	%20,8 (15)	%15,3 (11)	%23,6 (17)	%19,4 (14)	%20,8 (15)

Katılımcıların %95,8'i ilacın kullanımı eczanede farklı önerilse de ilacı hekimin söylediği gibi kullandığını söylemiştir. 1 kişi eczane önerisine uyarken, 2 kişi kendi kararına göre kullanmaktadır. Eczanede yönlendirmeyi yapan kişinin kalfa veya eczacı olup olmadığını bilme oranı ise %56,9'dur.

Çocuk için TKS kullanımında anladığından emin olma hekimin ilaç kullanımını reçeteye yazdığını ifade etme gruplarında farklıdır ($p<0,05$). Bu fark “her zaman” grubu ile “bazen” grupları arasındadır ($p<0,05$). Akılda kalma puanı hekimin ilaç kullanımını reçeteye yazdığını ifade etme gruplarında farklıdır ($p<0,001$) ve fark “her zaman” ile “bazen” ($p<0,001$), “sıklıkla” ile “bazen” grupları arasındadır ($p<0,05$). Hastaların eczane deneyimlerine bağlı olarak anlamlı fark izlenmemiştir.

Katılımcıların çocuk için TKS kullanımıyla ilgili endişelerini değerlendiren 10 puanlık ölçek sorularına cevapları şu şekildedir: “Kortizonlu merhemin kortizonlu haplar, iğneler kadar zararlı olduğunu düşünüyorum” ifadesine ortalama $6,85 \pm 2,72$ puan verilmiş, 10 puan 21 kişi (%29,2) tarafından işaretlenmiştir; “Kortizonlu merhemin çocuğumun derisine zarar vereceğini düşünüyorum” ifadesine ortalama $6,47 \pm 2,9$ puan verilmiş 10 puan 20 kişi (%27,8) tarafından işaretlenmiştir, “Kortizonlu merhemin çocuğumun hormon dengesini bozacağını düşünüyorum” ifadesine ortalama $5,54 \pm 3,18$ puan verilmiş, 10 puan 16 kişi (%22,2) tarafından işaretlenmiştir (Grafik 4). Ortalama yaşa göre yapılan analizde yaş etkili olmamıştır. Kadınlar merhem hap veya iğne kadar zararlı olduğu ve merhemin çocuğun hormon dengesini bozacağı ifadesine erkeklere göre daha yüksek puan vermiştir ($p < 0,05$). Eczanede bilgi aldığı kişinin eczacı veya kalfa olduğunu bilenlerde merhem hap ve iğne kadar zararlı olduğunu düşünme puanı yüksektir ($p < 0,05$).

Grafik 4: Çocuğuna Kortikosteroid Kullanımında Steroid Kaygısı

Sadece çocuğu için TKS kullanan kişilerde hekimin ilaç kullanımını reçete açıklamasına yazdığını ifade etmesi merhemin çocuğun hormon dengesini bozduğunu düşünme puanında anlamlı fark oluşturmaktadır ($p < 0,05$) fakat gruplar arasında fark izlenmemiştir. Grupların beşli kategoriden üçlü kategoriye dönüştürülmesi sonrasında ise “bazen” grubu “her zaman” ve “sıklıkla” grup birleşiminden daha yüksektir ($p < 0,05$). Eczanede ilacın zararlı olduğunun ifade edilmesi merhemin çocuğun derisine zarar verme puanını anlamlı olarak etkilemiştir ($p < 0,05$). Gruplar arası karşılaştırmada fark izlenmese de grupların üç kategoriye indirilmesi sonrasında yapılan analizde “her zaman” ve “sıklıkla” grup birleşiminin puanı “nadiren” ve “hiç” grup birleşiminin puanından yüksek bulunmuştur ($p < 0,05$).

Hem kendisi hem çocuğu için TKS kullananlarda eczanede bilgi aldıkları kişinin eczacı veya kalfa olduğunu bilenlerin merhem iğne veya hap kadar zararlı olduğunu ve merhemin çocuğun hormon dengesini bozacağını düşünme puanı sadece çocuğu için kullananlara göre yüksektir ($p < 0,05$). Bu grubun sadece kendisi kullananlar ile yapılan karşılaştırılmasında eczanede bilgi aldıkları kişinin eczacı veya kalfa olduğunu bilenlerin kaygı puanı daha yüksektir ($p < 0,05$). Eczanede ilacın zararlı olduğunun söylenmesi merhem hormon dengesini bozacağını düşünmede anlamlı fark yaratmıştır ($p < 0,001$) ve bu fark “her zaman” grubu ile “sıklıkla”, “bazen” ve “hiç” grupları arasındadır ($p < 0,05$).

TARTIŞMA

Yetişkin TKS kullanımında hastaların, hekimin ilaç kullanımını anlatması, ilaç kullanımını anlaması ve bunun akılda kalması ile ilgili geri bildirimleri muayene sonrası olumlu bir süreç yaşadıklarını göstermektedir. Hekimin bilgilendirme yapmış olmasının akılda kalmaya katkısı olmuştur.

Eczanede hastaya reçete ile ilgili bilgiler hekime paralel anlatılmaktadır. Bu durum tedavinin akılda kalıcılığına olumlu yansımaktadır. Hasta ilaç eczanede kendisine farklı anlatılsa da hekimin tavsiyesine uymaktadır. Fakat ilacın zararlı olduğu ile ilgili geri bildirim maruz kalma fazladır. Hastalar eczanede bilgi aldıkları kişinin eczacı ya da kalfa olduğu konusunda net bilgiye sahip değildir.

TKS korkusu orta düzeyde puanlanmışsa da tam puan verenler katılımcıların %20 kadarını oluşturmaktadır. 40 yaş üzerinde olma, eczanede hekimin söylediklerinden farklı bilgilendirilme, ilacın zararlı olduğunun söylenmesi ve eczanede bilgi alınan kişinin kim olduğu ile ilgili farkındalık korku ve kaygıyı arttırmaktadır.

Çocuğu için TKS kullananlar muayene süreci sonrası hekimin ilaç kullanımını anlatmasına yüksek oranda olumlu görüş bildirmiştir. Akılda kalma ve anladığından emin olma yüksek puanlanmıştır. Hekimin ilaç kullanımı ile ilgili tarifi ve reçete açıklamasına yazdığını ifade etmesi her ikisine olumlu yansımıştır.

Hasta yakınına eczanede ilacın kullanımı hekimin tavsiyesine paralel şekildedir fakat ilacın zararlı olduğuna dair geri bildirimler sıklıkla. Hasta yakınları ilaç kullanımı eczanede farklı anlatılsa da hekim tavsiyesine uyma eğilimindedir. İlaçla ilgili bilgilendirme yapanın eczacı veya kalfa olduğunun bilinmesi ise düşüktür.

TKS korkusu hasta yakınlarında orta düzeyde denilebilir fakat yetişkin gruba göre daha yüksek puanlanmıştır. 10 tam puan verme oranı %20'dir. Bu korku kadın cinsiyette ve eczanede bilgi aldığı kişinin kim olduğunu bilenlerde daha fazladır. Eczanede olumsuz geri bildirimler bu korkuyu arttırmaktadır. Hem kendisi hem çocuğu için kullananlar daha fazla TKS korkusu yaşamaktadır.

Katılımcıların çalışmamızda muayene sonrası reçete sürecindeki geri bildirimlerinin olumlu olması ilaca uyum gösterme konusunda avantaj sağlayabilir. Hekimlerin bu konudaki sözlü ve yazılı talimatları hastaların tedavisindeki başarıyı arttıran bir faktör olarak bildirilmiştir. Akılda kalma ve anladığından emin olma, hastanın hekimle güvene dayalı birebir ilişki kurabilmesi, talimatları yazılı alabilmiş olması, hastanın bu süreçte eğitilmesi TKS tedavilerinin başarısını arttırabilir(8-11). Bu süreçte hekim sadece reçeteye güvenmemelidir. Çünkü reçete çoğu zaman tedaviyi anlatmakta yetersiz kalmaktadır. Hastayla birebir etkileşim önemlidir (12).

TKS kullanımında hastaların en önemli iki bilgi kaynağı hekimler ve eczacılardır. Çalışmamızda katılımcılar hekimden sonra ikincil bilgi kaynağı olarak eczacının ve eczane çalışanlarının aktarımlarına ve ön yargılarına maruz kalmıştır. Eczanede kimden bilgi alındığı da bilinmemektedir. Eczacı ve eczane çalışanlarında hatta hekimlerde bile TKS korkusu olduğu literatürde mevcuttur. Buna bağlı olarak hastaların tedavisi farklı yönlendirmelere bağlı olarak olumsuz etkilenebilir (13, 14). Eczane çalışanlarının TKS kullanımı konusunda eğitimi ve hasta ile doğru iletişim kurması TKS kullanımına olumlu katkı sağlayabilir (15).

TKS dermatolojide uzun yıllardır kullanılan güvenilir ajanlardır. Sistemik dolaşıma geçmesi ve uzun dönem kullanımda yan etkiler oluşturmaları beklenmez. Fakat hastalar dermatoloji hekimi ile yeterince iletişim kuramamaya ve hatalı bilgi kaynaklarından edindikleri ön yargılar sebebiyle korku ve kaygı yaşamaktadır (16, 17). Sosyal çevre, internet, aile, hatta eczacılar ve hekimlerden aldıkları farklı bilgiler ve uyarılar sebebiyle kişilerin TKS korkusu makul görülebilir (18).

Bu korku kadınlarda ve kadın bakım verenlerde, ailede steroid kullanım öyküsü olanlarda, yanlış bilgilere maruz kalanlarda, yüksek eğitim düzeyi olanlarda, klinik takibi düzenli olmayanlarda ve çok sık hekim değiştirenlerde yüksektir (19). Çalışmamızda ailenin kaygısı, kadınların kaygısı, hormon dengesini bozma düşüncesi, deriye zarar verme endişesi, sistemik ilaçlar kadar zararlı

olduğu düşüncesi fazladır. Bu fikre kapılmalarında hekim sonrası süreçte maruz kaldıkları geri bildirimlerin de katkısı mevcuttur (20-24). Yaş, araştırmamızda kaygı puanlarında etkilidir ve çalışmamızın literatürden ayrılan yönü olmuştur (25).

SONUÇ

Ülkemizde zor poliklinik şartlarında çalışan hekimlerin, TKS ilaçları kullanmak konusunda hastalar ile etkili iletişim kurabilmeyi başardığı, hastaların tedaviye uyum şansını arttırdıkları söylenebilir. Fakat yine de hem hekim sürecinde hem hekim sonrası süreçte hastaya ve hizmete bağlı aksaklıklar yaşanabilmektedir. TKS korkusu ile birleşince bu aksaklıklar ilaç kullanımında yanlışlığa sebep olabilir. Bu amaçla hastaların hekimden sonraki eczane basamağının bu ilaçla ilgili eğitimi, hastaların bu ilaçla ilgili tedavilerin eğitiminde danışmanlık alabilecekleri hemşirelik hizmetlerinin artırılması dermatoloji pratiği için ek fayda sağlayacak bir yöntem olabilir.

Çalışmamızın eğitim açısından homojene yakın bir grup içermesi, toplumun çok daha farklı katmanlarından bireyler içeren geniş bir örnekleme sahip olmaması, hastaların deneyimlerini geriye dönük toplaması sebebiyle hafıza faktörünü içermesi, kısıtlılıklarıdır. Küçük bir örneklemden literatüre benzer sonuçlar elde edilmiş olması ise güçlü yanındır.

Teşekkür: 2. Ancyra Dermatoloji Sempozyumunda özet bildiri olarak sunulmuştur.

Etik Kurul Onayı: Bu çalışmada, “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması gerekli tüm kurallara uyulduğunu, bahsi geçen yönergenin “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirinin gerçekleştirilmediğini taahhüt ederiz. Bu çalışma KTO Karatay Üniversitesi Tıp Fakültesi etik kurul onayı ile gerçekleştirilmiştir. (15.02.2024-2024/026)

Çıkar çatışması: Çalışmamızda herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederiz.

Yazarlık katkısı: Makalenin tasarımı: KK, SPK; Makale verilerinin elde edilmesi: KK, SPK; Verilerin analiz edilmesi: KK, SPK; Makale taslağının oluşturulması: KK, SPK; İçerik için eleştirel gözden geçirme: KK, SPK; Yayınlanacak versiyonun son onayı: KK, SPK.

Maddi destek: Çalışma ve yayın için herhangi bir maddi destek yoktur.

KAYNAKÇA

1. Okwundu N, Cardwell LA, Cline AE, Richardson IM, Feldman SR. Adherence to topical treatment can improve treatment-resistant moderate psoriasis. *Cutis*. 2020;105(2):89-91;e2;e3.
2. Krejci-Manwaring J, McCarty MA, Camacho F, Carroll CL, Johnson K, Manuel J, et al. Adherence with topical treatment is poor compared with adherence with oral agents: implications for effective clinical use of topical agents. *J Am Acad Dermatol*. 2006;54(5 Suppl):S235-6. doi:10.1016/j.jaad.2005.10.060.
3. Alsubeeh NA, Alsharafi AA, Ahamed SS, Alajlan A. Treatment Adherence Among Patients with Five Dermatological Diseases and Four Treatment Types - a Cross-Sectional Study. *Patient Prefer Adherence*. 2019;13:2029-38. doi:10.2147/ppa.S230921.
4. Krejci-Manwaring J, Tusa MG, Carroll C, Camacho F, Kaur M, Carr D, et al. Stealth monitoring of adherence to topical medication: adherence is very poor in children with atopic dermatitis. *J Am Acad Dermatol*. 2007;56(2):211-6. doi:10.1016/j.jaad.2006.05.073.
5. Morley KW, Dinulos JG. Update on topical glucocorticoid use in children. *Curr Opin Pediatr*. 2012;24(1):121-8. doi:10.1097/MOP.0b013e32834ef53d.
6. Finnegan P, Murphy M, O'Connor C. #corticophobia: a review on online misinformation related to topical steroids. *Clin Exp Dermatol*. 2023;48(2):112-5. doi:10.1093/ced/llac019.
7. Moreau E, Rousseau H, Marzouki Zerouali A, Melgar E, Henry J, Schmutz JL, et al. A study of corticophobia in adult psoriasis patients: a French cross-sectional observational study. *J Eur Acad Dermatol Venereol*. 2021;35(11):e768-e70. doi:10.1111/jdv.17435.
8. Beattie PE, Lewis-Jones MS. Parental knowledge of topical therapies in the treatment of childhood atopic dermatitis. *Clin Exp Dermatol*. 2003;28(5):549-53. doi:10.1046/j.1365-2230.2003.01357.x.
9. Hix E, Gustafson CJ, O'Neill JL, Huang K, Sandoval LF, Harrison J, et al. Adherence to a five day treatment course of topical fluocinonide 0.1% cream in atopic dermatitis. *Dermatol Online J*. 2013;19(10):20029.
10. Martin SL, McGoey ST, Bebo BF, Jr., Feldman SR. Patients' educational needs about topical treatments for psoriasis. *J Am Acad Dermatol*. 2013;68(6):e163-8. doi:10.1016/j.jaad.2012.04.016.
11. Johnson Girard V, Hill A, Glaser E, Lussier MT. Optimizing Communication About Topical Corticosteroids: A Quality Improvement Study [Formula: see text]. *J Cutan Med Surg*. 2020;24(3):240-8. doi:10.1177/1203475420908250.

12. Caldarola G, De Simone C, Moretta G, Poscia A, Peris K. Role of personalized medication training in improving efficacy and adherence to a topical therapy in psoriatic patients. *J Dermatolog Treat.* 2017;28(8):722-5. doi:10.1080/09546634.2017.1328100.
13. Delpero E, Sriharan A, Selk A. Steroid Phobia in Patients With Vulvar Lichen Sclerosus. *J Low Genit Tract Dis.* 2023;27(3):286-90. doi:10.1097/igt.0000000000000753.
14. Koster ES, Philbert D, Zheng X, Moradi N, de Vries TW, Bouvy ML. Reducing corticosteroid phobia in pharmacy staff and parents of children with atopic dermatitis. *Int J Clin Pharm.* 2021;43(5):1237-44. doi:10.1007/s11096-021-01241-2.
15. Pathak GN, Chandy RJ, Shah R, Feldman SR. The Pharmacist's role in dermatology: Patient medication adherence. *J Dermatol.* 2023;50(9):1099-107. doi:10.1111/1346-8138.16895.
16. Lee JY, Her Y, Kim CW, Kim SS. Topical Corticosteroid Phobia among Parents of Children with Atopic Eczema in Korea. *Ann Dermatol.* 2015;27(5):499-506. doi:10.5021/ad.2015.27.5.499.
17. Kew CH, Ahmad Basir KF, Low DW, Loh KC. Breaking through the steroid stigma: a single-centre study on topical corticosteroid perception and adherence in dermatology patients and caregivers. *Med J Malaysia.* 2023;78(4):437-44.
18. Albogami MF, AlJomaie MS, Almarri SS, Al-Malki S, Tamur S, Aljaid M, et al. Topical Corticosteroid Phobia Among Parents of Children with Atopic Dermatitis (Eczema)- A Cross-Sectional Study. *Patient Prefer Adherence.* 2023;17:2761-72. doi:10.2147/ppa.S431719.
19. Contento M, Cline A, Russo M. Steroid Phobia: A Review of Prevalence, Risk Factors, and Interventions. *Am J Clin Dermatol.* 2021;22(6):837-51. doi:10.1007/s40257-021-00623-6.
20. Bos B, Antonescu I, Osinga H, Veenje S, de Jong K, de Vries TW. Corticosteroid phobia (corticophobia) in parents of young children with atopic dermatitis and their health care providers. *Pediatr Dermatol.* 2019;36(1):100-4. doi:10.1111/pde.13698.
21. Song SY, Jung SY, Kim E. Steroid phobia among general users of topical steroids: a cross-sectional nationwide survey. *J Dermatolog Treat.* 2019;30(3):245-50. doi:10.1080/09546634.2018.1508817.
22. Hon KL, Tsang YC, Pong NH, Luk DC, Lee VW, Woo WM, et al. Correlations among steroid fear, acceptability, usage frequency, quality of life and disease severity in childhood eczema. *J Dermatolog Treat.* 2015;26(5):418-25. doi:10.3109/09546634.2015.1025030.
23. Ossanai Schoenardie B, Fortes Escobar G, Pauli Damke J, Cardozo Müller G, Rangel Bonamigo R. Corticophobia and adherence to topical corticosteroids in atopic dermatitis treatment in southern Brazil. *An Bras Dermatol.* 2024. doi:10.1016/j.abd.2023.04.008.
24. Li Y, Han T, Li W, Li Y, Guo X, Zheng L. Awareness of and phobias about topical corticosteroids in parents of infants with eczema in Hangzhou, China. *Pediatr Dermatol.* 2018;35(4):463-7. doi:10.1111/pde.13527.
25. Masood S, Jalil P, Awan S, Ghulam U, Kerawala SR. Assessment of topical steroid phobia in dermatology patients, a cross-sectional study from an urban area of Pakistan. *J Dermatolog Treat.* 2022;33(4):2331-4. doi:10.1080/09546634.2021.1959505.